

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.9

ВАКУЛИК О.О.

ОСОБЛИВОСТІ РОДОВОГО ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Стаття присвячена аналізу родового об'єкта злочинів проти правосуддя. Констатовано, що сутність родового об'єкта злочинів проти правосуддя залежить від з'ясування питання, що включає поняття «правосуддя». Охарактеризовано комплексне, системне, інтегроване розуміння терміну «правосуддя», з'ясовано його зміст. Розкрито особливості терміну «правосуддя» як родового об'єкта злочинів.

Ключові слова: родовий об'єкт, суспільні відносини, правосуддя, органи правосуддя, судова влада.

Статья посвящена анализу родового объекта преступлений против правосудия. Констатировано, что сущность родового объекта преступлений против правосудия зависит от выяснения вопроса, что включает в себя понятие «правосудие». Охарактеризованы комплексное, системное, интегрированное понимание термина «правосудие», установлено его содержание. Раскрыты особенности термина «правосудие» как родового объекта преступлений.

Ключевые слова: родовой объект, общественные отношения, правосудие, органы правосудия, судебная власть.

The article is devoted to the analysis of the general object of crimes against justice. It is noted that the essence of the generic object of crimes against justice depends on finding out the issue that includes the concept of “justice”. A complex, systematic, comprehensive understanding of the term “justice” is described, its content is specified. The peculiarities of the term “justice” as the generic object of crimes are revealed.

Key words: generic object, social relations, justice, judicial bodies, judicial system.

Постановка проблеми. Нещодавно набрав чинності Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [7]. Очевидно, що сьогодні виникає необхідність поглибленого аналізу поняття «правосуддя» як родового об'єкту злочинів, передбачених Розділом XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК).

У різні часи аналізу злочинів, які передбачають відповідальність за злочини проти правосуддя, а також питань їх кваліфікації присвячували свої дослідження такі вчені, як М.І. Бажанов, І.Ю. Бунєва, А.П. Бущенко, І.С. Власов, А.В. Галахова, М.О. Гараніна, Л.Д. Гаухман, О.С. Горелик, М.М. Голоднюк, А.Т. Гужин, С.А. Денисов, Г.О. Калашнікова, Я.М. Кульберг, Ю.І. Кулешов, Л.В. Лобанова, Р.І. Мельник, В.І. Осадчий, А.А. Піонтковський, М.А. Попов, Ю.П. Попова, Ш.С. Рашковська, А.В. Савченко, О.Б. Сахаров, М.В. Сийпюкі, С.І. Тихенко, І.М. Тяжкова, О.Ю. Хлопцева, І.М. Черних, О.І. Чучаєв, О.А. Чуваков, та інші.

Але, зважаючи на зміни в суспільно-політичному житті держави, на ряд нових нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в сфері правосуддя, є доцільним встановлення та характеристика родового об'єкта злочинів проти правосуддя (Розділ XVIII Особливої

частини КК), що і визначено як **мета статті**. Глибоке розуміння родового об'єкта злочину сприяє визначенню соціально-політичної і юридичної сутності злочину, з'ясуванню його суспільно-небезпечних наслідків, встановленню межі дії конкретної кримінально-правової норми, а також сприяє правильній кваліфікації суспільно-небезпечного діяння.

Кримінальне право України оперує двома основними точками зору стосовно поняття «об'єкт злочину»: концепція, яка визнає об'єктом злочинів сукупність суспільних відносин (панувала в радянський період, в наш час має достатньо прибічників) [3, с. 145; 4, с. 54] та друга концепція, прихильники якої, спростовуючи позиції першої, стверджують, що об'єктом злочину є захищене законом благо (інтерес), цінність [2, с. 64–65; 12, с. 71; 14, с. 207–210]. Звичайно, наведені концепції розуміння об'єкта злочину є взаємодоповнюючими, адже законодавство про кримінальну відповідальність охороняє лише ті об'єкти, що визнані цінністю суспільством, державою, а також регулює ставлення до них суб'єктів права. Враховуючи вищевикладене та внутрішню схожість зазначених позицій, під час характеристики об'єкта злочинів проти правосуддя ми будемо використовувати наукові твердження щодо визнання об'єктом злочину саме суспільних відносин.

Сам законодавець, як зазначає В.Я. Тацій, тим чи іншим чином вказує на родовий об'єкт злочину безпосередньо в законі про кримінальну відповідальність, ототожнюючи його в самій назві розділу [20, с. 85]. Тобто назва розділу «Злочини проти правосуддя» вказує на зміст родового об'єкта злочину, правильність визначення якого має важливе значення при вирішенні питань розмежування із злочинами, вчиненими службовими особами суду, органів прокуратури та слідства. Як вірно зазначає Ш.С. Рашковська, не кожен злочин, вчинений службовою особою цих органів, є злочином проти правосуддя, оскільки вказані особи можуть виконувати управлінські або господарські функції [18, с. 6].

Визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя залежить від з'ясування питання, що включає поняття «правосуддя», оскільки законодавець утримався від роз'яснення його сутності. Варто зазначити, що у законодавстві України під правосуддям розуміється винятково діяльність суду [10]. А під час визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя правники включають до його змісту і діяльність службових органів чи інших категорій осіб [17, с. 98–101; 1, с. 429; 22, с. 26; 23, с. 270–273]. Такий підхід науковців обґрунтовується необхідністю тлумачити правосуддя у вузькому і широкому розумінні. Так, у вузькому значенні вважається, що правосуддя – це вид діяльності, який здійснюється спеціальними державними органами (системою суду України (Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції) і полягає у розгляді та вирішенні відповідних категорій справ (цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних). В широкому значенні правосуддя – це не тільки розглянута вище специфічна діяльність суду, але і діяльність органів, які сприяють йому в цьому (прокуратура, органи досудового розслідування, органи і установи, які виконують вироки і рішення, що вступили в законну силу) [23, с. 373–374; 21, с. 99]; діяльність, спрямована на виконання функцій досудового розслідування і судових актів [13, с. 666].

Досить цікавим є визначення правосуддя у широкому розумінні цього слова, дане Н.А. Громовим, В.А. Пономаренко, Ю.В. Франциферовим, які під правосуддям у широкому розумінні пропонують вважати суспільні відносини, що виникають між будь-якими фізичними та юридичними особами і державою під час розгляду і вирішення цивільних, господарських, адміністративних та кримінальних справ, а також під час здійснення державними органами, юридичними та фізичними особами діяльності, яка здійснюється з метою забезпечення правосуддя, виконання вироків, ухвал, постанов та інших судових актів, виконання процесуальних доручень суду, органів досудового слідства по реалізації задач правосуддя [5, с. 10].

Обґрунтовуючи такий підхід, більшість науковців вважають, що законодавець під час розміщення норм у розділі «Злочини проти правосуддя» виходив з того, що злочинні посягання на правильну (законну) діяльність спеціалізованих органів, без взаємодії з якими суд не може досягти своїх цілей, перешкоджають справедливості, законності та об'єктивності здійснення правосуддя, заподіюючи значної шкоди його інтересам [16, с. 525–526]. Тобто з огляду на вищевикладене структурування розділу XVIII Особливої частини КК, який має назву «Злочини проти правосуддя», ґрунтувалося на розумінні правосуддя в його широкому кримінально-правовому значенні, що дозволило включити до його змісту, крім діяльності судів, ще й діяльність правоохоронних органів, які покликані забезпечувати і сприяти правосуддю [11, с. 550].

У рішенні Конституційного Суду України від 10.01.2008 р. у справі № 1-рп/2008 зазначено, що «правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду та вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній

формі цивільних, кримінальних та інших справ» [19]. З цього приводу О.О. Кваша зазначає, що таке визначення правосуддя розуміється у вузькому значенні. Крім такого підходу щодо визначення даного поняття, в юридичній літературі існує інший, згідно з яким правосуддя охоплює не лише діяльність судів, а й органів слідства, прокуратури та органів, що видають виконанням покарань (широке значення) [9, с. 201]. Підтримуючи формулювання правосуддя у широкому значенні, О.О. Кваша зазначає, що поняття «правосуддя» повинно розумітися в ідентичному значенні як у конституційному, так і в кримінальному, цивільному, адміністративному та інших галузях права. Під час визначення об'єкта злочинів проти правосуддя слід виходити з того, що правосуддя здійснюють винятково суди, а окрім правоохоронні органи, які не є органами правосуддя, сприяють його об'єктивному і законному здійсненню [9, с. 201]. Позиції щодо визначення правосуддя у широкому значенні також дотримуються С.А. Денисов, С.Є. Дідик, Н.Р. Ємеєва, Л.В. Лобанова, А.Г. Мартіросян, В.О. Навроцький, М.В. Шепітько [15, с. 81–83].

Для визначення природи родового об'єкта злочинів, передбачених у розділі XVIII «Злочини проти правосуддя» КК, необхідно насамперед з'ясувати зміст терміну «правосуддя». Аналіз правосуддя як об'єкта злочину вимагає: 1) визначення поняття об'єкта злочинів проти правосуддя; 2) надання особливої уваги характеристиці сутності, кількісно-якісним показникам, структурі та функціональній ролі суспільних відносин у сфері правосуддя; 3) вказівки та розкриття сутності предмета зазначених злочинів і його співвідношення з їх об'єктом [6, с. 196].

При визначенні поняття «правосуддя» варто керуватися положеннями Конституції України, в яких відображено, що правосуддя в Україні здійснюється винятково судами [10]. Як відносини, явище і поняття правосуддя є комплексним, системним, інтегрованим, що виражається в наступному:

– відносини у сфері правосуддя за своїм характером є одночасно і конституційними, і кримінально-процесуальними, і кримінально-правовими. Вони різнорідні, оскільки вбирають у себе не тільки відносини різних галузей права, а й різні види теорії та практики діяльності. Форми і види діяльності у сфері правосуддя відповідають вищезазначеним галузям права та науки;

– характеризується складною структурою, яка включає: 1) структуру самих правовідносин як сукупності елементів його змісту; 2) структуру правовідносин у сфері правосуддя (як сукупності різних суспільних відносин, врегульованих різнорідними за характером нормами права), що охороняються нормами закону про кримінальну відповідальність та формують зміст правосуддя; як складної інтегрованої та ієрархічної системи кримінальних правовідносин, що становлять сутність правосуддя. Структура правовідносин у сфері правосуддя включає різнорідні інтегровані та ієрархічні за характером, сферою та юридичною формою прояви суспільних відносин, які і утворюють правосуддя як об'єкт злочинів проти правосуддя. За вказаними критеріями, тобто за характером, сферою, юридичною формою проявів, структура цих відносин, тобто структура сутності об'єкта злочинів проти правосуддя, включає: 1) правовідносини, врегульовані та охоронювані законом про кримінальну відповідальність; 2) правовідносини, врегульовані нормами кримінального процесуального права та судоустрою; 3) правовідносини, врегульовані нормами конституційного права; 4) правовідносини, врегульовані цивільним і цивільно-процесуальним законодавством; 5) правовідносини, врегульовані нормами трудового права; 6) правовідносини, врегульовані нормами кримінально-виконавчого права.

– зазначені відносини регулюються різними джерелами: норми і поняття, що виражають правосуддя, містяться в Конституції України, Цивільному кодексі України, Цивільно-процесуальному кодексі України, КК, Кримінальному процесуальному кодексі, інших законодавчих і нормативно-правових актах, в яких широко вживається і сам термін «правосуддя»;

– правовідносини, як і норми, у сфері правосуддя мають достатньо чітку структуру, ієрархію, взаємозв'язок і свою послідовність розташування. Вони синтезовані й інтегровані по відношенню один до одного, являють собою складну систему, в якій її елементи (правовідносини, норми, поняття, що їх виражають), які становлять предмет різних галузей права та юридичної науки, взаємно переплітаються, накладаються один на одного, доповнюють один одного на основі єдиних принципів і концептуально-цільових установок, закріплених у Конституції України;

– названі системні ознаки об'єкта злочинів проти правосуддя доповнюються і особливою специфічною сферою суспільних відносин, норм і понять. Такою сферою є область розгляду та вирішення конституційних, адміністративних, цивільних і кримінальних справ [6, с. 198–200].

В юридичній літературі під правосуддям розуміється: 1) правозастосовна діяльність суду з розгляду і вирішення в установленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів

держави; 2) діяльність державних органів – судів по розгляду та вирішенню в судових засіданнях у встановленому законом порядку цивільних та кримінальних справ [24, с. 17]. О.І. Заліско запропонував «під правосуддям розуміти специфічну діяльність суду з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також діяльність інших органів і осіб, які сприяють діяльності суду по відправленню правосуддя (органи дізнання, досудового слідства, прокуратура, установи, які виконують рішення суду, що набрали законної сили, захисники, представники особи з надання правової допомоги, судові експерти тощо), метою якої є досягнення справедливості, розв'язання конфлікту, захист прав та свобод людини, юридичних осіб, держави» [8, с. 103].

Таким чином, можна визначити правосуддя як вид державної діяльності, що здійснюється винятково судами від імені держави в рамках складних правових процедур, суворо визначених державою в кримінальному процесуальному, цивільно-процесуальних кодексах чи інших нормативно-правових актах.

Висновки. Отже, правосуддя – це діяльність судових органів з розгляду справ чи провадження усіх форм судочинства, а також інших органів й осіб, на яких покладений обов'язок сприяти здійсненню судом правосуддя та забезпечувати виконання його рішень. У вузькому значенні, під родовим об'єктом злочинів, передбачених Розділом XVIII Особливої частини КК, виходячи з назви, необхідно розуміти сукупність суспільних відносин у сфері здійснення судової влади, в широкому ж значенні, правосуддя – це нормальна (законна) діяльність органів правосуддя, до числа яких включаються органи, що сприяють здійсненню правосуддя (органи слідства, прокуратури, органи, на які покладено обов'язок по виконанню рішень суду).

Список використаних джерел:

1. Власов И.С., Тяжкова И.М. Ответственность за преступления против правосудия. Москва : Юрид. лит., 1968. 136 с.
2. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 636 с.
3. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика : монография. Москва, 2001. 327 с.
4. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений). Ленинград, 1979. 84 с.
5. Громов Н.А., Пономаренко В.А., Франциферов Ю.В. Презумпция невиновности в доказывании. *Следователь*. 1999. № 3. С. 9–12.
6. Денисов С.А. Актуальные проблемы уголовной ответственности за преступления против правосудия : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2003. 362 с.
7. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/14029?find=1&text>
8. Заліско О.І. Правосуддя в Україні як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 236 с.
9. Кваша О.О. Поняття злочинів проти правосуддя. *Правова держава*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. Вип. 16. С. 376–382.
10. Конституція України : прийнята 28.06.1996р. Верховна Рада України. Київ : Велес, 2008. 48 с.
11. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів : [навч. посіб.] 3-тє вид. Київ : Атіка, 2007. 592 с.
12. Кривуля О.М., Куц В.М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? *Вісник університету внутрішніх справ*. Вип. 2. Харків, 1997. С. 70–74.
13. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар. Видання 5-тє, перер. та доп. / під ред. Є.Л. Стрельцова. Харків : Одісей, 2008. 800 с.
14. Курс уголовного права. Общая часть : учебник для вузов / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва : Зерцало-М, 2002. Т. 1 : Учение о преступлении. 624 с.
15. Мельніченко М.І. Кримінально-правова охорона порядку одержання доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 258 с.
16. Навроцький В.О. Кримінальне право України : Особлива частина : Курс лекцій. Навроцький В.О. Київ : Т-во Знання, КОО, 2000. 771 с.
17. Преступления против правосудия : науч.-практ. комментарий. Ульяновск : Дом печати, 1997. 147 с.

18. Рашковская Ш.С. Преступления против правосудия : [учеб. пособ.] Москва : ВЮЗИ, 1978. 104 с.
19. Рішення Конституційного Суду України від 10.01.2008 р. URL: <http://ccu.gov.ua:8080/uk/doccatalog/list?currDir=9947>
20. Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву. Харьков, 1988. 160 с.
21. Тихенко С.І. Кримінально-правова характеристика злочинів проти правосуддя. *Проблеми правознавства* : (Міжвідомчий Науковий збірник) Вип. 3 : Видавництво Київського університету, 1966. С. 97–103.
22. Трофименко В.М. Функція правосуддя в забезпеченні прав і свобод людини. *Судова реформа в Україні* : проблеми і перспективи : матеріали наук. – практ. конф., (18 – 19 квітня 2002 р. м. Харків). Київ – Харків, 2002. С. 270–273.
23. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть : [учеб.] / под ред. проф. Б.В. Здравомыслова. Москва, 2002. 512 с.
24. Шепітько М.В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 246 с.

УДК 343.3

ДОРОХІН Д.В.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ РЕЛІГІЙНОЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

У статті розглянуто особливості криминологічної характеристики особи злочинця, який учиняє злочини релігійної екстремістської спрямованості. Проаналізовано деякі структурні елементи криминологічної характеристики цієї особи, зокрема соціально-демографічні, сімейно-побутові, морально-психологічні.

Ключові слова: криминологічна характеристика, релігійний екстремізм, особа злочинця, криминологічний портрет особи злочинця.

В статье рассмотрены особенности криминологической характеристики особи преступника, который совершает преступления религиозной экстремистской направленности. Проанализированы некоторые структурные элементы криминологической характеристики этого лица, в частности социально-демографические, семейно-бытовые, морально-психологические.

Ключевые слова: криминологическая характеристика, религиозный экстремизм, личность преступника, криминологический портрет личности преступника.

The article deals with the features of the criminological characteristics of the offender's individual who committed crimes of religious extremist orientation. Some structural elements of criminological characteristics of this person, in particular socio-demographic, family-household, moral-psychological, are analyzed.

Key words: criminological characteristic, religious extremism, personality of the offender, criminological portrait of the offender.

Вступ. Релігійний екстремізм усе частіше набуває криминогенного характеру, тому криминологічне вивчення зазначеної проблеми є важливим завданням як для криминологів, так і для державних правоохоронних органів. Достовірність криминологічної характеристики злочинів

© ДОРОХІН Д.В. – аспірант (Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом)